מזכרת

מברית מילה

של

משה חיים שיחי' ליין

ואו"ו תשרי, ה'תשע"ה
ברוקלין, ניו-יארק

ב"ה.

פתח דבר

לזכרון טוב, ליום הכנס בנינו **משה חיים** שיחי' לבריתו של אברהם אבינו ע"ה, הננו בזה לכבד את כל הנוטלים חלק בשמחת לבבנו, מקרוב ומרחוק, בתשורה זו מ"יחידות" של אבי זקני הרה"ח הרה"ת ר' משה חיים סאפאטשקינסקי הכ"מ שנלב"ע בכ"ף אלול ה'תשע"ד, והרך הנימול נקרא על שמו.

רשימת ה"יחידות" נכתבה ע"י אבי זקני בשעתו והוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר זי"ע, חלקה נדפסה בלקוטי שיחות חי"ג וחלקה בלקוטי שיחות חי"ח. בתשורה זו הובאה תחילה הרשימה עם ההגהות בכי"ק, ולאח"ז הרשימה המודפסת הן באידיש והן בלה"ק (חלקה הראשון של השיחה - גם באנגלית).

הא-ל הטוב הוא יתברך, יברך את כבודו ואנשי ביתו יחיו, בתוך כלל אחב"י יחיו בברכות מאליפות מנפש ועד בשר, בברכה לחתימה וגמר חתימה טובה ולשנה טובה ומתוקה.

מוקיריהם ומכבדיהם

שלום דובער ואסתר ליין

וא"ו תשרי, ה'תשע"ה
יום ההילולא החמישים של הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל
ברוקלין, נ.י.

שיחה למ'   א

כ"ה אלול ה'תשי"ד

חג בפ"ע

ב"ה.

א שטעטל איז נאך קלענער און קינדס קלענער, פרנסה איז געציילט
ווי ער זאגט אין זהר אז דאס איז נאך דבני חיי ומזוני.

מען זאל ניט פרעגן פארוואס ווערט און ווערט נאך ניט קיין שטעטל
און טאקע ניט וואס מען דארף, מ'איז אויך גוט דבני חיי ומזוני און
הצלחה אין אלע זאכען. ערשטנס ווייס מען ניט וואס דא ווערט טוט זיך,
און וואס פארא צרות האט ווערן, קיינער דערציילט ניט דעם צווייטן
וואס דא אים טוט זיך. און צווייטנס דארף מען זיך ניט פערגלייכן אויף ווערט,
מען דארף טאקע וואס דער אויבערשטער הייסט.

(און נכר כ"ק אדמו"ר שליט"א הזקן כי אתם המעט מכל העמים)
גוים זיינען דאך דא מערער אויף די וועלט ווי אידען, און זיי זייט גוט.
איז זאל מען נאכגאן די גוים? ווען מען זאל אזוי טאהן, וואלט שוין ר"ל לאנג
ניט געווען קיין אידישע פאלק.

אז א אידישע פרוי זעט ארוים און זעט אז זי א שטעטל איז נאך קיין חילוק
פון איר צווישן אנדערע פרויען, אבער אז זי זעט מיט א שטעטל, קען מען
אנווייזען אז דאס איז א אידישע, רעליגיעזע פרוי.
מען דארף טאקע ניט שרייען אויפן זאס איך בין פרום, אבער .....

ד

פאר וועמען שעמט מען זיך? פאר די חברה-לייט, אדער פאר פלוני-בר-פלוני?
וואס וועט מען זאגן, אז די און די פרוי איז א אידישע ~~וואס גייט מיט א שייטל~~ [illegible].
איז וואס איז די חרפה?

וואס מאכט מען, אז א גרויסע מסירת-נפש? ווען הייסט ס'איז גיכט וואס צו עסן,
[illegible]
די קינדער הונגערן, און מען מאכט ~~וואס~~, וואלט דאס ~~[illegible]~~ געווען א גרויסער
מסירת-נפש. און דאס וואלט אין די [illegible].

ווען מען גייט למשל צו א דאקטאר, הגם מען פארשטייט ניט מיט אייגענעם
שכל פאראוואס גיט ער אזא מעדיצין, נאר מען גלויבט אין אים און מען
פארלאזט זיך אויף אים. אדער אמאהל וואס איר קענט פארטייטשן ניט
די מילך, רופט צו א קינדער דאקטאר, ער זאגט טוישן די פארמעל,
וועט א מאמע – וואס איר קענט זיכט און ווייגל – זאגן אז ... ווייל [illegible]
5 יאהר אין קאלעדזש זיך אויסלערנען און פארשטייען דאס וואס דער דאקטאר
ווייס יעצט? [illegible]

ס'איז געווען ביי מיר א סטודענט פון א קאלעדזש, האט ער געזאגט אז
ער לייגט ניט קיין תפילין, און טראגט ניט קיין צ.3.3.ת, ווייל ער פארשטייט
דאס ניט מיט זיין שכל, פאראוואס מען דארף דאס טאהן.

די זעלבע זאך פאראוואס מען וויל ניט קיין שייטל איז, ווייל מען פארשטייט ניט
מיט אייגענעם שכל אז מען דארף דאס. איז פאראוואס פארלאזט מען זיך ניט
אויף דעם אלמעכטיגן? ער האט אייגענעם אין דאקטאר, און ... צו פאר
[illegible]
~~דעם הונדערט טויזנט דאקטאר, א... פאראוואס גלויבט מען ניט? הגם מען [illegible]~~
~~ניט גלייך די [illegible].~~

ג

דער חילוק פון א שייטל ביז א טיכל איז אין דעם, וואס דא א שייטל
איז ניטא קיין דירה, און דא א טיכל איז דא א דירה אראפצונעמען,
למשל ווען מען ניצט דא א מסירה מענטשן, איז ווען די פרוי זיצט אין
א שייטל, איז אפילו זאל ארייננעמען פרעמדע אין צוהויז, וועט זי דאס
ניט אויסטאהן, משא"כ דא א טיכל איז גרינג דאס אויסטאהן.

די כלה, אז מען האט פריער (פאר דער חתונה) ניט אפגעמאכט וועגן א שייטל,
איז זי קיין כלה ניט. צו דען איז דאס א... נאך וואס ~~פריער האט~~
~~ניט דאס ניט געמאכט~~? צען מאכן... צוליב העלפן ווערט!!
דאס פארבלייבט... דאס דערינענען הצלחה ומושר
מיט דעם זאך... און...

אמאל האט מען איינגעזען אפגעשלאגן די האר, שפעטער איז געוואקסן אויף
די האר אנשטאט דעם שייטל, און דאפט הייסט, גיט מען דאך געריכטן א שייטל
פון אלע פארבן, און ס'זעהט אויס שיינער ווי די אייגענע האר.

ווען דעם שווערס מוטער האט דעם ערשטן מאל אנגעטאן א שייטל, איז דאס
געווען א נייעס יענע צייט און מען האט גערעדט וועגן איר, וויל דאן איז נאך
ניט געווען דער מנהג צו גיין א שייטל ....

זאל א פרוי אליין אויסטראכטן, און זי דארף ניט אויף דעם קיין גרויסע
התבוננות פון א שעה אדער א האלבע שעה; פארוואס וויל זי טראגן ניט
קיין שייטל, נאר א טיכל, וועט זי וויסן אז דא א שייטל איז ניטא קיין
דירה, אראפצונעמען ווען זי ניצט דא מסירה אדער זי זיצט אין גאס. משא"כ
מיט א טיכל וויסנדי אז זי האט א דירה, אז זי גייט דאס

3

אריבערלעבן הונגער און קעלט, אבער אמאל אויסגעלאזן אראפנעמען.
און מען ווייס דאס אסאך פון פראקטיק.

די יאָרן דאך געווען אז די וועלט זיין מיט א טיפעל ווי עס דארפט
13 יאָר. אלזא איז גוט אז ס'וועט אזוי זיין, אבער פון פראקטיק
ווייס מען אז ס'איז ניט אזוי.

איז 13 וואס דארף די זיך נעמען אויף זיך אזא גרויסן נסיון?
איר דאַרפט ~~מאך~~ יעדער טאג פארן דאווענען „ואל תביאנו לא לידי נסיון"
טא ווי אזוי וויל מען נעמען אויף זיך אזא נסיון? מ'לנו גדול
דוד המלך, וואס די גמרא זאגט אויף אים, אז ער האט אויסגע-
הערט דעם יצה"ר, און ח"ו איז ער אויך דורכגעפאלן מיט א נסיון.

אפילו די רעפארמער זאגן ניט אז א שיקסע איז אגוטע מאראליש,
אבער אגוטע יודיש, די געזאגט נאר, אז דאס איז אלץ מאראליש, איז וואס
האט מען מורא? ~~דאס איז גאר קיין חסרון ניט און מעגלעכקייט.~~
מען וועט ~~זאג~~ זאגן אז דאס איז א אידישע טאכטער.

דער שווער האט דערציילט, פון וואנעט נעמט זיך דאס, וואס אין פראנקפורט
זיינען געווען זייער פרומע אידן, וואס האבן געשמ'ט אידיש גאנץ
דייטשלאנד מיט זייער פרומקייט. הגם ס'זיינען דארטן געווען פון
אנהויב אלע גרויסע [illegible]......
נאר געווען איז דאס ~~בלויז~~ דורך אידישע פרויען, וואס האבן זיך
געלאזט איינרעדן דאן, און געגעבן א שמועס, און להרס המשפחה.

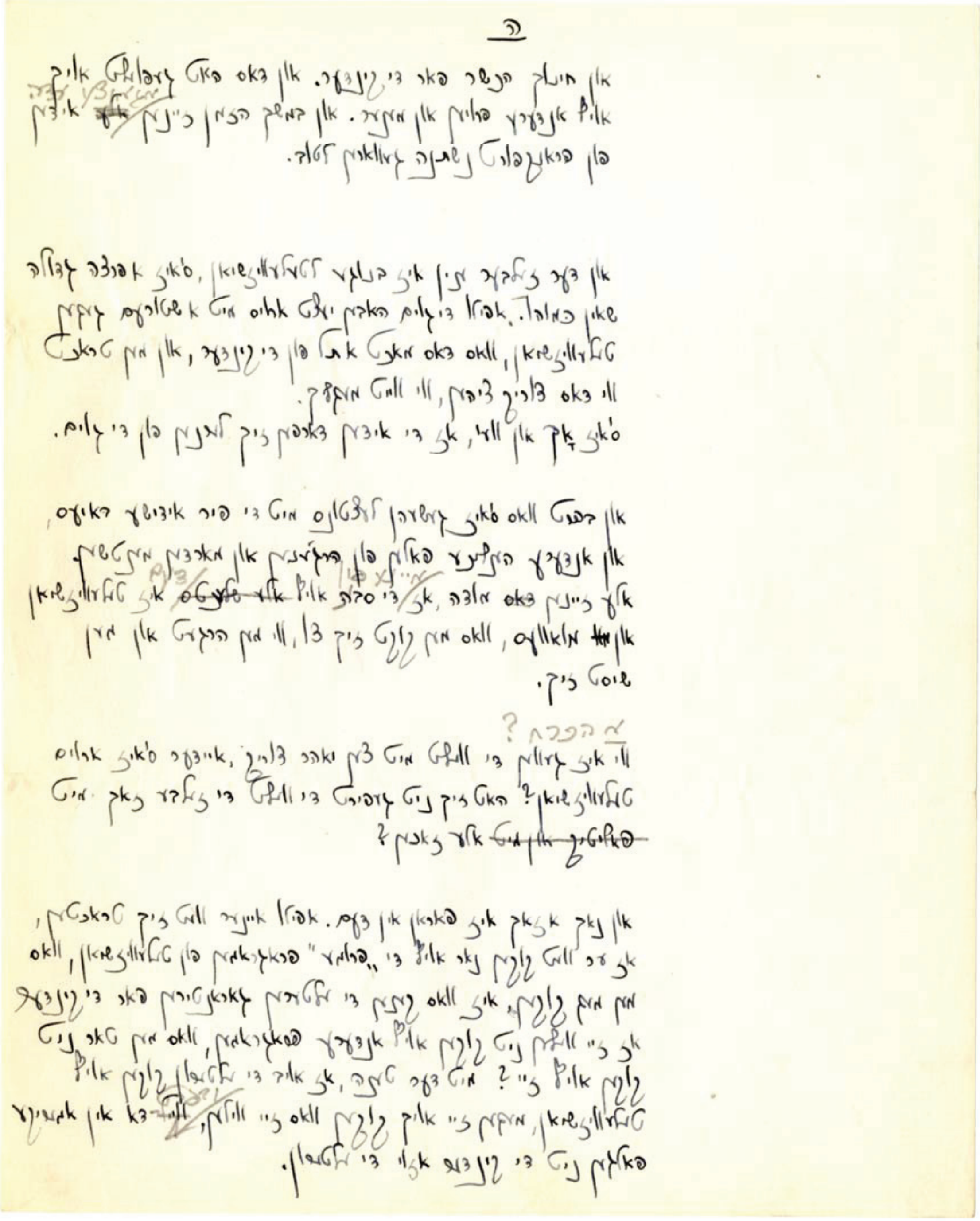

ה

און חינוך הכשר פאר די קינדער. און דאס פאסט געפעלט אויך
אויף אנדערע פרויען און מענער. און דאמיט קענען ... אידען
פון פראגרעסיווע נשמה געווארן זאט.

און דער גלויבער מען איז בעזער טעלעוויזיאן, ס'איז א פרצה גדולה
שאין כמוה. אפילו די גוים האבען יעצט אהיים מיט א שטורעם געזען
טעלעוויזיאן, וואס דאס מאכט א תל פון די קינדער, און מען טראגט
ווי דאס דארף זיין, ווי וועט מען?
ס'איז דאך און ווי, אז די אידען דארפען זיך לערנען פון די גוים.

און דערפאר וואס ס'איז געשריבן לעבטאג מיט די פיר אידישע ראשים,
און אנדערע הייליגע פאלק פון הרגשות און מאכען מיטשעך
אלע זיינען דאס מודה, אז די סכנה אויף ~~אלע~~ איז טעלעוויזיאן
און מאוויס, וואס מען קען זיך זה, ווי מען הרגשט און מען
שוסט זיך.

א הפכה?
ווי איז געווען די וועלט מיט זיין ווארט דלותך, איידער ס'איז ארויס
טעלעוויזיאן? האט זיך ניט געפירט די וועלט די גאלדע נאך. מיט
~~פאליטיק און מיט~~ אלע זאכען?

און נאך א זאך איז פאראן און דעם. אפילו איינער וועט זיך טראכטען,
אז ער וועט קוקען נאר אויף די „פרומע" פראגראמען פון טעלעוויזיאן, וואס
מען מעג קוקען, איז וואס קענען די מלמדים גארענטירן פאר די קינדער
אז זיי וועלען ניט קוקען אויף אנדערע פראגראמען, וואס מען טאר ניט
קוקען אויף זיי? מיט דער טענה, אז אויב די מלמדים קוקען אויף
טעלעוויזיאן, מעגען זיי אויך קוקען וואס זיי ווילען, ~~...~~ דא און אמעריקע
פאלגען ניט די קינדער אפילו די מלמדים.

ו'

און ווער גיט דאס גאראנטירן פאר די שטאלצן אליין, אז זיי
וועלן ניט פארשפאלטן? היינט וועלן זיי גלייבן אויף דעם פראגראם
וואס מען מיינט, מארגן וועלן זיי שאפן א נייע אידישע אויף א צווייטן
פראגראם, און דיסציפלין וועט ווערן אינגאנצן פותרה זיין.
איז דאך דאס א גרויסער נסיון, איז ווי מעג מען דאס נעמען אויף
זיך אזא נסיון? כנ"ל

ווערט
~~און~~ נאך א ריעותא ~~עד~~ ארויסגעוואקסן פון דעם פאר אנדערע מענטשן,
אז זיי וועלן וויסן אז פלוני בן פלוני האט אקטיוויזירט, וואס ער
גייט מיט אזעלכער דארף, און ער וועט דאך ניט וויסן, צו דארטיקן
גייט מען נאך אזעלכע פראגראמען וואס מען מעג גייען, וועט
ער גייען אויף אלע פראגראמען, אפילו די וואס מען טאר ניט
גייען. חוץ דעם ערשטנס היתר.

~~און~~ דאס וואס מען פרעגט, פארוואס פלוני בן פלוני האט ער
אקטיוויזירט? און אויך עלטערע אידן און אפילו חסידישע אידן,
קען מען זיך פארלאזן אויף זיי.
דאס איז ~~דאך~~ למשל ווי אין קשיות, זיינען ~~דאך~~ דא רמ"ח אברים,
זיינען ניט אלע אברים גלייך ביים מענטשן. דא איינעם איז דער
כח הראי' שוואך, דא א צווייטן א אנדער אדער א.א.וו. ווערט א מענטש
זאגן, אז ווי דער צווייטער מענטש איז גרויס אויף זיינע אויגן, וויל
ער אויך גרויס ווערן אויף זיינע אויגן? ~~דאס וועט דאך זיינע~~
~~ניט זאגן אזוי~~. און אזוי איז אויך בדעות, ס'איז ניטא קיינע
וואס זאל זיין בשלימות, מען טאר וועגן מען גייט אין עולם התורה
והמצות, איז צו וואס זיך אפלערנען פון יענעם ~~[illegible]~~ ניט גלייך גאך?

ג

~~און נאך אזוי~~, די אלע וואס האבן טעלעוויזיע, וואס קיינער פון
זיי ניט זאגן, אז ער האט דאס געקוקט צוליב יראת-שמים צו
אום צו לערנען פון דעם אדער מדות טובות. וועמ'ס איינער האט א תירוץ
אויף דעם. אזא צוליב א שטיק פארנייטשע פאר'ן הויז, אדער צוליב
די ווייב, אזא א זאך, עס האט דאס געבראכט דערמנה, צו'ער דאס
ארויסווארפן? (אמרה דבחון)

אמאל פלעגט מען זיך היטן, ניט פארביי צו גיין לעבן א קלויסטער, מען
פלעגט זיין דרויסן ארום. אמאל פלעגט ניט לאזן איר קינד זיין
נאהנט צו א קלויסטער, אדער צו זעהן א שתי וערב.
און היינט, דורך טעלעוויזיאן ברענגט מען אריין אין הויז דעם קלויסטער,
דעם גלח און דעם שתי וערב. ר׳

מיינער רב / יראת שמים

~~ס'איז געווען ביי מיר א האבו~~, גרעסער א פיינער און א ~~עלטער~~ פון ארטיגער
ישיבה, האט ~~...~~ געזאגט, אז א מענטש זיך צו אן קוקן זיך צו אין
טעלעוויזיאן ווערן טאג פון 12-1 אזייגער, די צייט הערט א גלח,
איז פון דעם גלח'ס ספיטש, לאזט א ציק אוים וואס צו רייבן אויף
דער ביאה ביי אים אין שוהל. ער האט דאס געזאגט מיט אתמימות
און אויך געמיינט אז א טוט דאס לשם-שמים, כדי א מאל האבן
וואס צו רייבן אין זיין שוהל, און ער פולט אליין געגעבן דעם גרויסן
איסור אין דעם.

אמאל פלעגט מען זיך מוסר-נפש זיין ניט צו הערן דעם גלח'ס רייד,
און היינט דורך טעלעוויזיע דרינגט מען אריין דעם גלח אין הויז,
און מען לייגט דאס נאך אריין אין קדושה לשם שמים.

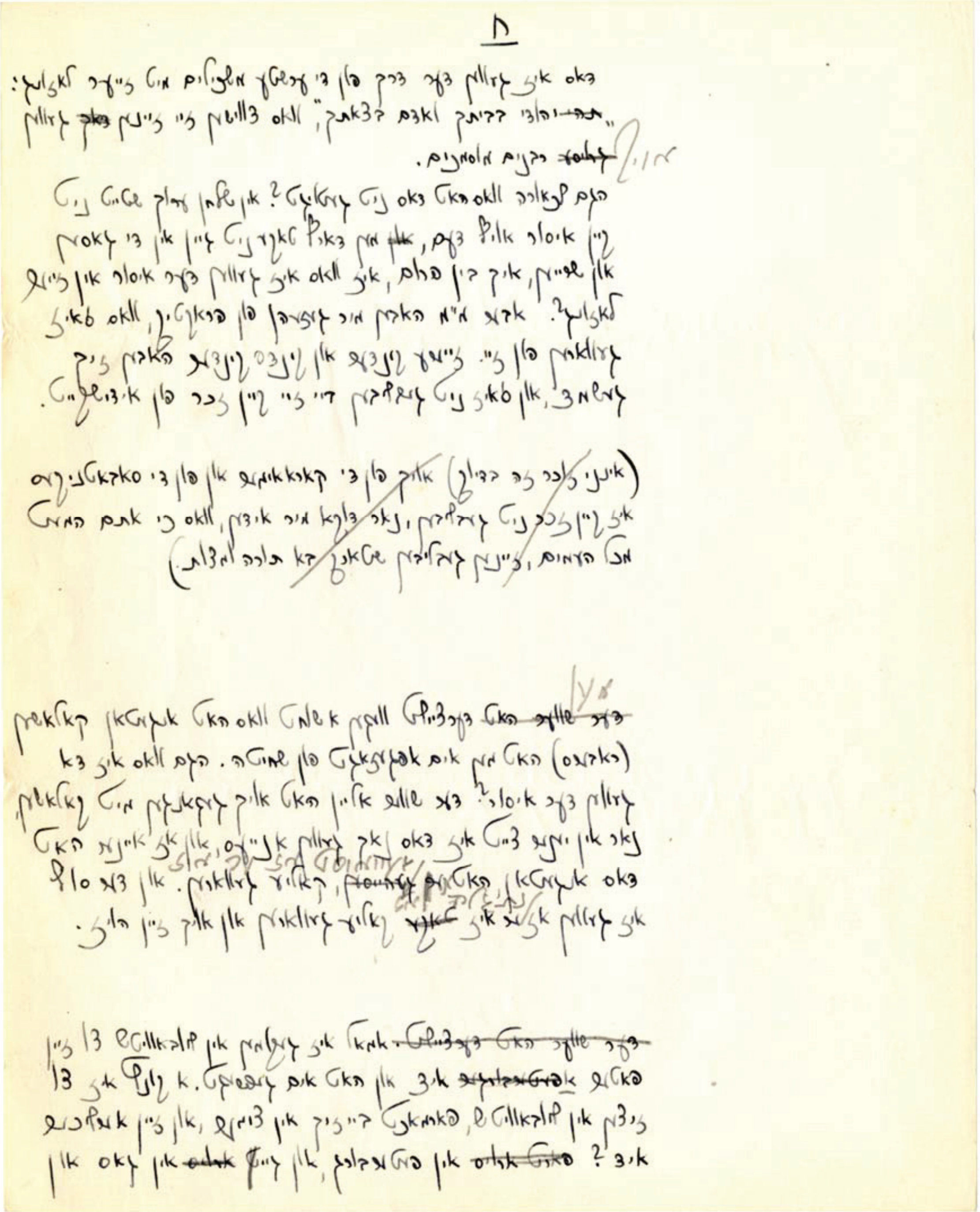

ח

דאס איז געווען דער דרך פון די ערשטע [illegible] אין [illegible] לאַנד:
„~~תהי~~ יהודי בביתך ואדם בצאתך", וואס באוויזן זיי זײַנען [illegible] געווען אויך
~~[illegible]~~ רבנים אומנים.
הגם לכאורה וואס האט דאס ניט געטויגט? אין שלחן ערוך שטייט ניט
קיין איסור אויף דעם, ~~און~~ און [illegible] ניט זײַן אין די [illegible]
און [illegible], איך בין פרום, איז וואס איז געווען דער איסור און זייער
[illegible]? אבער [illegible] האבן מיר געזעהן פון פראקטיק, וואס [illegible]
געווארן פון זיי. זייערע קינדער און קינדס קינדער האבן זיך
געשמדט, און [illegible] ניט געבליבן [illegible] קיין זכר פון אידישקייט.

~~(אינני זוכר זה בדיוק) אויך פון די [illegible] און פון די [illegible]~~
~~איז קיין זכר ניט געבליבן, נאר [illegible] מיר אידען, וואס כי אתם המעט~~
~~מכל העמים, זיינען געבליבן שטארק בא תורה ומצות.)~~

מען
~~דער שווער האט~~ דערציילט וועגן א שוחט וואס האט [illegible] קאלאשן
([illegible]) האט מען אים אפגעזאגט פון שחיטה. הגם וואס איז דא
געווען דער איסור? דער שווער אליין האט אויך געטראגן מיט קאלאשן,
נאר אין יענע צייט איז דאס נאך געווען א נייעס, און [illegible] האט
דאס [illegible], האט [illegible] קאליע געווארן. און דא [illegible]
איז געווען [illegible] איז [illegible] קאליע געווארן און אויך [illegible].

~~דער שווער האט דערציילט~~. אמאל איז געווען אין [illegible] א [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ איז און האט אים [illegible]. א [illegible] איז [illegible]
[illegible] אין [illegible], [illegible] אין [illegible], און [illegible]
איז? ~~[illegible]~~ אין [illegible], און [illegible] און [illegible] און

ט

דאַן ניט זינדיקן, ~~ווען~~ דאָס איז אַ זאַך. זאָגט ער ווײַטער,
און דאָס איז אויך נאָך ניט גענוג. זײַן אין פּאָטאַרינג און
אַרײַנגיין אין טראַכטן און זוכן מיט פֿאַרמאָגנס אויגן, און ~~דאַ~~
ניט זינדיקן, האַלט דאָס איז אַ זאַך. זאָגט ער ווײַטער, און דאָס
איז נאָך אויך ניט גענוג, זוכן אין אַפּאָטאַדרוקט טראַכטן מיט
אָפֿענע אויגן און דאַן ניט זינדיקן, האַלט דאָס איז אַ זאַך.
זאָגט ער אויב ווײַטער, און דאָס איז נאָך אויך ניט גענוג,
אַרײַנגיין אין טראַכטן און צו זײַן נאָהענט צו דעם סטיטש
(די בּוּרה) וואָס די אַרכיטעקטן שפּילן, און דאַן ניט זינדיקן
האַלט דאָס איז אַ זאַך, זאָגט ער אויב ווײַטער, און דאָס אַלץ איז
אויך נאָך ניט גענוג. מיר דאַרפֿן אין טראַכטן און זיך לאַזן
און אַרײַנבריינגען צו זיך די אַרכיטעקטן לאָזן זיך און דאַן ניט
זינדיקן, האַלט דאָס וואָס זײַן אַרכיטעקט זאָגט, און אַלע האָבן אַ
אויסגעדריקט אַ גאַנצן באַשטאַנד. מען קען זיך שוין אַליין פֿאָרשטעלן ווי
אַזאַ חשבון קען פֿאַרפֿירן דעם מענטשן און שאלו מתנית.
און די כוונה איז
מען דאַרף וויסן אַז אַלעס איז נסיונות. כי מנסה וכו' לדעת.
הישכם אוהבים את ה'.

איר זאָגט געוויס צו מאַכן מײַן די ענינים בײַ אײַך אין שטאָט, און איר
קענט אפֿשר אָנשרײַבן דאָס אין נ.י. וועלן דאַ מאַכן זיך אויך
די ענינים צו מאַכן מײַן.

בס"ד. שיחה לא' – ראש-חודש אלול, ה'תשי"ד*.

א. אַ שייטל[1] איז נוגע קינדער און קינד'ס קינדער, פּרנסה און געזונד, ווי ער זאָגט אין זהר[2], אַז דאָס איז נוגע בבני חיי ומזוני.

מען זאָל ניט פּרעגן פאַרוואָס יענע און יענע גייט נישט קיין שייטל און טוט ניט וואָס מ'דאַרף, מ"מ איז איר גוט אין בני חיי ומזוני און הצלחה אין אַלע זאַכן, ערשטנס וייס מען ניט וואָס בּאַ יענעם טוט זיך, און וואָס פאַר אַ צרות האָט יענער, קיינער דערציילט ניט דעם צווייטן וואָס בּאַ אים טוט זיך, און צווייטנס דאַרף מען זיך ניט פאַרקוקן אויף יענעם, מען דאַרף טאָן וואָס דער אויבערשטער הייסט.

[כאן הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א הענין "כי אתם המעט מכל העמים"[3]].

גויים זיינען דאָך דאָ מערער אויף די וועלט ווי אידן, און זיי גייט גוט, איז זאָל מען נאָכטאָן די גויים? ווען מען זאָל אַזוי טאָן, וואָלט שוין ר"ל לאַנג ניט געווען קיין אידישע פאָלק.

אַז אַ אידישע פרוי גייט אין גאַס אָן אַ שייטל, איז ניטאָ קיין חילוק פון איר צווישן אַנדערע פרויען, אָבער אַז זי גייט מיט אַ שייטל, קאָן מען אָנווייזן אַז דאָס איז אַ אידיש רעליגיעזע פרוי.

מען דאַרף טאַקע ניט שרייען אויפן גאַס, איך בין פרום, אָבער...

פאַר וועמען שעמט מען זיך? פאַר די חבר'טע אָדער פאַר פלונית בת פלונית? וואָס וועט מען זאָגן, אַז די און די פרוי איז אַ אידישע שומרת דת משה[4], איז וואָס איז די חרפה?

וואָס מאָנט מען, אַזאַ גרויסע מסירת נפש? ווען ר"ל ס'איז ניטאָ וואָס צו עסן, די קינדער הונגערן, און מען מאָנט שמירת שבת במסחר און פרנסה וואָלט דאָס געווען אַ גרעסערע מסירת נפש, און דאָס וואָלט מען בלי ספק געטאָן.

ב. ווען מען גייט למשל צו אַ דאָקטאָר, הגם מען פאַרשטייט ניט מיט'ן אייגענעם שכל פאַרוואָס גיט ער אַזאַ מעדיצין, נאָר מען גלויבט אין אים און מען פאַרלאָזט זיך אויף אים[5]. אָדער אַ מאַמע וואָס איר קינד פאַרדייעט ניט די מילך, רופט זי אַ קינדער דאָקטאָר, ער זאָל טוישן די פאָרמעלאַ, וועט אַ מאַמע – וואָס איר קינד ליגט אין וויגעלע – זאָגן אַז זי וועט אָפּוואַרטן, גיין 5 יאָר אין קאַלעדז זיך אויסלערנען און פאַרשטיין דאָס וואָס דער דאָקטאָר וייס יעצט און דאַן ערשט טאָן דאָס?

ס'איז געווען בּאַ מיר אַ סטודענט פון אַ קאַלעדז, האָט ער געזאָגט אַז ער לייגט ניט קיין תפילין, און טראָגט ניט קיין ציצית, ווײַלע ער פאַרשטייט דאָס ניט מיט זיין שכל פאַרוואָס מען דאַרף דאָס טאָן.

די גאַנצע זאַך פאַרוואָס מען וויל ניט קיין שייטל איז, ווייל מען פאַרשטייט ניט מיט'ן אייגענעם שכל אַז מען דאַרף דאָס, איז פאַרוואָס פאַרלאָזט מען זיך ניט אויף דעם אויבערשטן?

ווען מען הייסט "איינלייגן איין דאָלאַר" און מען זאָגט צו פאַר דעם "הונדערט טויזנט דאָלאַר" על הספק אפילו אויך כדאי טאָן.

---

*) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר, ובראשה רשם בכתי"ק: **שיחה לא' ר"ח אלול ה'תשי"ד**, ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ג ע' 188 ואילך (ס"א-ד), וחי"ח ע' 459 ואילך (ס"ה ואילך). במהדורא זו ניתוספו איזה פרטים מעלי-ההגהה המקוריים, ועוד איזה ציוני מ"מ שניתוספו ע"י המו"ל.

1) ראה גם מכתב ז' אייר שנה זו (אג"ק ח"ט ע' יח ואילך), ובהנסמן בהערות שם.

2) ח"ג קכו, א.

3) ואתחנן ז, ז.

4) ראה כתובות עב, סע"א ובפרש"י. רמב"ם הל' אישות פכ"ד הי"א.

5) ראה גם תו"מ ח"ה ע' 109.

ג. דער חילוק פון אַ שייטל ביז אַ טיכל איז אין דעם, וואָס באַ אַ שייטל איז ניטאָ קיין ברירה אַף אַניאָרט, און באַ אַ טיכל איז דאָ אַ ברירה אַראָפּצונעמען, למשל, ווען מען זיצט באַ אַ מסיבה מענטשן, איז ווען די פרוי גייט מיט אַ שייטל, איז אפילו זאָל אַריינקומען פּרעזידענט אייזענהאָווער[6], וועט זי דאָס ניט אויסטאָן, משא"כ באַ אַ טיכל איז גרינג דאָס אויסטאָן[7].

די טענה אַז מען האָט פריער (פאַר די חתונה) ניט אָפּגערעדט וועגן אַ שייטל, איז גאָר קיין טענה ניט, צו דער איז דאָס אַ זאַך וואָס מען דאַרף טאָן צוליב האַלטן וואָרט! דאָס דאַרפן טאָן – ווייל דאָס ברייגט הצלחה ואושר אמיתי דעם מאַן, פרוי, קינדער און קינד'ס קינדער.

אַמאָל האָט מען אינגאַנצן אָפּגעגאָלט די האָר, שפּעטער איז געוואָרן אויף די האָר אָנטאָן דעם שייטל, און בפרט היינט, קען מען דאָך קריגן אַ שייטל פון אַלע פאַרבן, און ס'זעט אויס שענער ווי די אייגענע האָר.

ווען דעם שווערס מוטער[8] האָט דעם ערשטן מאָל אָנגעטאָן אַ שייטל, איז דאָס געווען אַ נייעס יענע צייט און מען האָט גערעדט וועגן איר, ווייל דאַן איז נאָך ניט געווען דער מנהג צו גיין אַ שייטל.

זאָל אַ פרוי אַליין אַ טראַכט טאָן, און זי דאַרף ניט אויף דעם קיין גרויסע התבוננות פון אַ שעה אָדער אַ האַלבע שעה, פאַרוואָס וויל זי טאָקע ניט קיין שייטל, נאָר אַ טיכל, ווייל זי ווייס אַז באַ אַ שייטל איז ניטאָ קיין ברירה, אַראָפּנעמען ווען זי זיצט במסיבה אָדער זי גייט אין גאַס, משא"כ מיט אַ טיכל ווייס זי אַז זי האָט אַ ברירה, אַז זי קען דאָס אַרויפרוקן העכער און העכער, אָדער אַמאָל אינגאַנצן אַראָפּנעמען, און מען ווייס דאָס אַ סאַך פון **פּראַקטיק**.

זי קען דאָך זאָגן אַז זי וועט גיין מיט אַ טיכל ווי עס **באַדאַרף צו זיין**. אַ ודאי איז גוט **אַז** ס'וועט אַזוי זיין, אָבער פון **פּראַקטיק** ווייס מען אַז ס'איז **ניט אַזוי**.

איז צו וואָס דאַרף זי נעמען אויף זיך אַזאַ גרויסן נסיון? מיר בעטן יעדער טאָג פאַר'ן דאַווענען "ואל תביאנו לא לידי נסיון"[9] טאָ ווי אַזוי וויל מען נעמען אויף זיך אַזאַ נסיון? מי לנו גדול מדוד המלך, וואָס די גמרא[10] זאָגט אויף אים, אַז ער האָט אינגאַנצן גע'הרג'עט דעם יצה"ר, און מ"מ איז ער אויך דורכגעפאַלן מיט אַ נסיון[11].

אפילו די רעפאָרמער זאָגן ניט אַז אַ שייטל איז אַנטי מאָראַליש, אָדער אַנטי עטיש, זיי זאָגן נאָר, אַז דאָס איז אַלט מאָדיש, איז וואָס האָט מען מורא? מען וועט זאָגן אַז דאָ גייט אַ אידישע טאָכטער.

ד. דער שווער האָט דערציילט[12], פון וואַנעט נעמט זיך דאָס, וואָס אין פראַנקפורט זיינען געווען זייער פרומע אידן, וואָס האָבן גע'שס'ט איבער גאַנץ דייטשלאַנד מיט זייער פרומקייט, הגם ס'זיינען דאָרטן געווען פון אָנהויב אַלע גרויסע "משכילים".

נאָר געשען איז דאָס דורך דריי אידישע פרויען, וואָס האָבן זיך שטאַרק איינגעשפּאַרט דאַן, אין טראָגן אַ שייטל, אין טהרת המשפחה און חינוך הכשר פאַר די קינדער. און דאָס האָט גע'פּועל'ט אויך אויף אַנדערע פרויען און מענער, און במשך הזמן זיינען אַ גאַנצע עדה אידן פון פראַנקפורט נשתנה געוואָרן לטוב.

* * *

---

6) נשיא ארה"ב באותה עת **(המו"ל)**.
7) ראה גם אג"ק ח"י ע' קפו. חט"ז ע' של.
8) הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה נ"ע.
9) נוסח ברכות השחר.
10) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. סוטה פ"ה ה"ה.
11) ראה סנהדרין קז, א.
12) אג"ק שלו ח"ג ע' תקכד. וראה גם אג"ק חי"א ריש ע' שמב.

ה. און דער זעלבער ענין איז בנוגע לטעלעוויזשיאָן, ס'איז אַ פרצה גדולה שאין כמוה, אפילו די גוים זיינען יעצט אַרויס מיט אַ שטורעם געגן טעלעוויזשיאָן, וואָס דאָס מאַכט אַ תל פון די קינדער, און מען טראַכט ווי דאָס צוריקציען ווי ווייט מעגליך.

ס'איז אָך און וויי, אַז די אידן דאַרפן זיך לערנען פון די גוים.

און בפרט וואָס ס'איז געשען לעצטנס מיט די פיר אידישע באָיס (אינגלאַך)[13], און אַנדערע ענליכע פאַלן פון הרג'נען און מאָרדן מענטשן. אַלע זיינען מודה אַז איינע פון די סיבות אויף דעם איז טעלעוויזשיאָן און מואוויס, וואָס מען קוקט זיך צו, ווי מען הרג'ט און מען שיסט זיך.

ו. און נאָך אַ זאַך איז פאַראַן אין דעם, אפילו איינער וועט זיך טראַכטן, אַז ער וועט קוקן נאָר אויף די "פרומע" פראָגראַמען פון טעלעוויזשיאָן, וואָס מען מעג קוקן, איז וואָס קענען די עלטערן גאַראַנטירן פאַר די קינדער אַז זיי וועלן ניט קוקן אויף אַנדערע פראָגראַמען, וואָס מען טאָר ניט קוקן אויף זיי? מיט דער טענה, אַז אויב די עלטערן קוקן אויף טעלעוויזשיאָן, מעגן זיי אויך קוקן וואָס זיי ווילן, ובפרט דאָ אין אַמעריקע פאָלגן ניט די קינדער אַזוי די עלטערן.

און ווער קען דאָס גאַראַנטירן פאַר די עלטערן אַליין, אַז זיי וועלן ניט דורכפאַלן אַליין? היינט וועלן זיי קוקן אויף דעם פראָגראַם וואָס מען מעג, און מאָרגן וועלן זיי כאַפּן אַ קוק אַ ביסל אויף אַ צווייטן פראָגראַם, און ביסלעכווייז וועט ווערן אינגאַנצן הותרה לו[14].

און בפרט "בהטענה": ווי איז געווען די וועלט מיט צען יאָר צוריק, איידער ס'איז אַרויס טעלעוויזשיאָן? האָט זיך ניט געפירט די וועלט די זעלבע זאַך מיט אַלע זאַכן?

נאָך אַ ריעותא וועט אַרויסקומען פון דעם פאַר אַנדערע מענטשן, אַז זיי וועלן וויסן אַז פלוני בן פלוני האָט אַ טעלעוויזשיאָן, וואָס ער גייט מיט אַ גאַנצע באָרד, און ער וועט דאָך ניט וויסן, צי דאָרטן קוקט מען נאָר אַזעלכע פראָגראַמען וואָס מען מעג קוקן, וועט ער קוקן אויף אַלע פראָגראַמען, אפילו די וואָס מען טאָר ניט קוקן, אויף דעם ערשטענס היתר סמך.

ז. דאָס וואָס מען פרעגט, פאַרוואָס פלוני בן פלוני האָט יע אַ טעלעוויזשיאָן? און אויך ערליכע אידן און אפילו חסידישע אידן, זאָל מען זיך פאַרקוקן אויף זיי.

דאָס איז למשל ווי אין גשמיות זיינען דאָ רמ"ח אברים, זיינען ניט אַלע אברים געזונד ביים מענטשן. באַ איינעם איז דער כח הראיי' שוואַך, באַ אַ צווייטען אַן אַנדער אבר א.א.וו. וועט אַ מענטש זאָגן, אַז וויבאַלד יענער מענטש איז קראַנק אויף זיינע אויגן, וויל ער אויך קראַנק ווערן אויף זיינע אויגן? און אַזוי איז אויך ברוחניות, ס'איז ניטאָ קיינער וואָס זאָל זיין בשלימות, מען טוט וויפיל מען קען אין קיום התורה והמצוות, איז צו וואָס זיך אָפּלערנען פון יענעמ'ס ניט גוטע זאַך?

די אַלע וואָס האָבן אַ טעלעוויזשיאָן, וועט קיינער פון זיי ניט זאָגן אַז ער האָט דאָס געקויפט צוליב יראת-שמים ס'זאָל אים צוקומען פון דעם, אָדער מדות טובות. יעדער איינער האָט אַ תירוץ אויף דעם. אָדער צוליב אַ שטיק פאַרניטשער פאַר'ן הויז, אָדער צוליב די ווייב, אָדער ער זאָגט, ער האָט דאָס געקראָגן במתנה, זאָל ער דאָס אַרויסוואַרפן[15]?

ח. אַמאָל פלעגט מען זיך היטן ניט פאַרביי גיין אַ קלויסטער, מען פלעגט גיין בעסער אַרום. אַ מאַמע פלעגט ניט לאָזן איר קינד גיין נאָענט צו אַ קלויסטער, אָדער צו זען אַ שתי וערב.

און היינט דורך טעלעוויזשיאָן ברייינגט מען אַריין אין הויז דעם קלויסטער, דעם גלח און דעם שתי וערב ר"ל.

13) שהואשמו ברצח ר"ל (**המו"ל**).
14) ראה יומא פו, ב. וש"נ.
15) תיבות אלו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-שחוק (**המו"ל**).

אַ יונגער רב, גראַדע אַ פיינער און אַ ירא שמים פון אַ פרומער ישיבה, האָט דערציילט, אַז ער הערט זיך צו און קוקט זיך צו אין טעלעוויזשיאָן יעדן טאָג פון 12 ביז 1 אַזייגער, די צייט רעדט אַ גלח, און פון דעם גלח'ס ספיטש לערנט ער זיך אויס וואָס צו ריידן אויף דער בימה באַ אים אין שול! ער האָט דאָס געזאָגט מיט אַ תמימות און אויך געמיינט אַז ער טוט דאָס לשם-שמים, כדי ער זאָל האָבן וואָס צו ריידן אין זיין שול, און ער פילט אַליין גאָרניט דעם גרויסן איסור אין דעם.

אַמאָל פלעגט מען זיך מוסר נפש זיין ניט צו הערן דעם גלח'ס רייד און היינט דורך טעלעוויזשיאָן ברייננגט מען אַריין דעם גלח אין הויז, און מען לייגט דאָס נאָך אַריין אין קדושה, לשם שמים.

ט. דאָס איז געווען דער דרך פון די ערשטע משכילים מיט זייער סיסמא ("לאָזונג"): "יהודי בביתך ואדם בצאתך", וואָס צווישן זיי זיינען געווען אויך רבנים מוסמכים.

הגם לכאורה וואָס האָט דאָס ניט געטויגט? אין שולחן ערוך שטייט ניט קיין איסור אויף דעם, מען דאַרף טאַקע ניט גיין אין די גאַסן און שרייען איך בין פרום, איז וואָס איז געווען דער איסור אין זייער סיסמא? אָבער מ"מ האָבן מיר געזען פון פראַקטיק וואָס ס'איז געוואָרן פון זיי? און פון זייערע קינדער און קינדס קינדער איז ניט געבליבן ביי זיי קיין זכר פון אידישקייט.

מען[16] האָט דערציילט וועגן אַ שוחט אין דער שטעטל ל. וואָס האָט אָנגעטאָן קאַלאָשן (ראָבערס) האָט מען אים אָפּגעזאָגט פון שחיטה.

הגם וואָס איז דאָ געווען דער איסור? דער שוווער אַליין איז אויך געגאַנגען מיט קאַלאָשן, נאָר אין יענער צייט פון דעם שוחט איז דאָס נאָך געווען אַ נייעס און געטראָגן נאָר פון אידן וועלכע האָבן זיך אָנגעטאָן און געפירט זיך ווי די פריצים, אָנטיילגענומען אין זייערע בעלער און הוליינקעס א.ז.וו. און אַז איינער האָט דאָס אָנגעטאָן האָט מען געוואוסט אַז ער איז קאַליע געוואָרן און דער סוף איז געווען: עס איז נתגלה געוואָרן אַז ער איז קאַליע און אויך זיין הויז.

י. אַמאָל איז געקומען אין ליובאַוויטש צו זיין פאָטער[17] אַ איד און האָט אים געפרעגט, אַ קונץ איז צו זיצן אין ליובאַוויטש, פאַרמאַכט ביי זיך אין צימער און זיין אַ ערליכער איד? אין פעטערבורג און גיין אין גאַס און דאַן ניט זינדיגן, דאָס איז אַ זאַך; זאָגט ער ווייטער, אַז דאָס איז אויך נאָך ניט קיין קונץ, זיין אין פעטערבורג אין טיאַטער און זיצן מיט פאַרמאַכטע אויגן, און ניט זינדיגן, אָט דאָס איז אַ זאַך, זאָגט דער איד ווייטער, און דאָס איז נאָך אויך ניט גענוג, זיצן אין אַ פעטערבורגער טיאַטער מיט אָפענע אויגן און דאַן ניט זינדיגן, דאָס איז אַ זאַך, זאָגט דער איד ווייטער, און דאָס איז נאָך אויך ניט גענוג, אַריינגיין אין טיאַטער און צוגיין נאָענט צו דעם סטיידזש (בימה) וואו די אַרטיסטן שפּילן, און דאַן ניט זינדיגן, אָט דאָס איז אַ גרויסע זאַך[18], און אַזוי האָט ער אויסגערעכנט אַ גאַנצן צעטעל, מען קען זיך שוין אַליין פאָרשטעלן ווי אַזאַ חשבון קאָן פאַרפירן דעם מענטשן אין שאול תחתית.

[מען דאַרף וויסן אַז אַלעס איז נסיונות, און די כוונה איז, "כי מנסה גו' לדעת הישכם אוהבים את ה' אלקיכם"[19]].

איר זאָלט זען מתקן זיין די ענינים ביי אייך אין שטאָט, און איר קאָנט אפילו אָנהויבן דאָס אין נ.י. ווייל דאָ מאָנט זיך גאָר שטאַרק די ענינים צו מתקן זיין.

16) ראה גם מכתב כ"ז תמוז שנה זו (אג"ק ח"ט ע' רטז). ועוד.
17) כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע. – ראה גם תו"מ חכ"ט ע' 146. וש"נ.
18) חסר קצת **(המו"ל)**.
19) פ' ראה יג, ד. וראה לקו"ת פ' ראה יט, ב ואילך. ובכ"מ.

בס"ד. שיחה לא' – ראש-חודש אלול, ה'תשי"ד*.

א. פאה נכרית[1] הו"ע שנוגע לבנים ולבני בנים, לפרנסה ולבריאות, כדאיתא בזהר[2] שהדבר נוגע לבני חיי ומזוני.

אין לשאול מדוע פלונית ופלונית אינה חובשת פאה נכרית ואינה נוהגת כראוי, ומ"מ טוב לה בבני חיי ומזוני והצלחה בכל עניני'. ראשית, אין אדם יודע מה קורה אצל זולתו, ואיזה צרות יש לו, שהרי אף אדם אינו מספר לחבירו מה מתרחש אצלו. ושנית, אין להביט ("פאַרקוקן זיך") על הזולת, אלא יש לקיים את ציווי הקב"ה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר כאן הענין ד"כי אתם המעט מכל העמים"[3]].

ישנם בעולם גויים רבים יותר מאשר יהודים, וטוב להם. וכי משום כך יש לעשות כמעשי הגויים? – אילו היו עושים כן, לא הי' העם היהודי קיים רח"ל מזה זמן רב.

כאשר אשה יהודי' הולכת בשוק ללא פאה נכרית, אין שום חילוק בינה לבין נשים אחרות, אבל כשהיא הולכת חבושה פאה נכרית, אפשר להכיר שהיא אשה יהודי' אדוקה בתומ"צ.

אמנם אין צורך להכריז בשוק "אני אדוקה בתומ"צ", אבל...

וכי ממי מתביישים, מהחברה או מפלונית בת פלונית? ומה יאמרו, שאשה פלונית היא יהודי' שומרת דת משה[4]? וכי מהי החרפה בכך?

האם דורשים בכך מסירות נפש גדולה מדי? אילו לא הי' רח"ל מה לאכול, הילדים היו רעבים, והיו דורשים שמירת שבת במסחר ופרנסה – היתה זו מסירות נפש גדולה, והיו עושים זאת בלי ספק.

ב. כאשר הולכים, למשל, לרופא, הרי אף שאינו מבין בשכלו מדוע נותן הרופא תרופה פלונית, מ"מ מאמינים בו וסומכים עליו[5]. וכן אמא שבנה אינו יכול לעכל את החלב, ופונה לרופא ילדים שיחליף את ה"פאָרמולאַ" – האם תאמר האמא, שבנה שוכב בעריסה, שהיא תמתין, תלך ל"קאַלעדזש" ל-5 שנים כדי להתלמד ולהבין את מה שהרופא יודע עתה, ורק אז תעשה כן?

– הי' אצלי "סטודנט" מ"קאַלעדזש", ואמר לי שאינו מניח תפילין ואינו לובש ציצית, משום שאינו מבין בשכלו מדוע יש לעשות כן... –

הסיבה היחידה שאין רוצים לחבוש פאה נכרית היא – משום שלא מבינים בשכל האישי שיש צורך בזה. מדוע אין סומכים על הקב"ה? כשמצווים "להשקיע דולר אחד", ומבטיחים תמורתו "מאה אלף דולר" – הרי אפילו על הספק כדאי לעשות זאת!

ג. החילוק בין פאה נכרית למטפחת הוא בכך, שבנוגע לפאה נכרית אין ברירה על אתר, ובנוגע למטפחת יש ברירה להסירה. למשל, כשיושבים במסיבת אנשים, הרי כשהאשה חבושה פאה נכרית,

---

*) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ובראשה רשם בכתי"ק: **שיחה לא' ר"ח אלול ה'תשי"ד**, ונדפסה בהוספות ללקו"ש חי"ג ע' 188 ואילך (ס"א- ד), וחי"ח ע' 459 ואילך (ס"ה ואילך). במהדורא זו ניתוספו בהערות איזה פרטים מעלי-ההגהה המקוריים, ועוד איזה ציוני מ"מ שניתוספו ע"י המו"ל.

1) ראה גם מכתב ז' אייר שנה זו (אג"ק ח"ט ע' יח ואילך), ובהנסמן בהערות שם.

2) ח"ג קכו, א.

3) ואתחנן ז, ז.

4) ראה כתובות עב, סע"א ובפרש"י. רמב"ם הל' אישות פכ"ד הי"א.

5) ראה גם תו"מ ח"ה ע' 109.

אפילו אם ייכנס "פרעזידענט אייזענהאַווער"[6] – לא תסיר את הפאה, משא"כ בנוגע למטפחת – קל להסירה[7].

הטענה שלא סוכם ע"ד חבישת פאה נכרית מקודם (קודם החתונה) – אינה טענה כלל: וכי זהו ענין שצריך לעשותו כדי לקיים הבטחה?! דבר זה צריך לעשות – משום שהוא מביא הצלחה ואושר אמיתי לבעל, לאשה, לבנים ולבני-בנים.

פעם היו מגלחים את הראש לגמרי; מאוחר יותר נעשה המנהג לחבוש פאה נכרית ע"ג השיער[8]. ובפרט בזמננו, שאפשר להשיג פאה נכרית בכל הצבעים, והיא נראית יפה עוד יותר מהשיער שלה עצמה.

תתבונן האשה בעצמה (ואין צורך לשם כך בהתבוננות גדולה של שעה או מחצית השעה) מהי הסיבה האמיתית לכך שהיא אינה רוצה לחבוש פאה נכרית אלא מטפחת – כיון שיודעת היא שבנוגע לפאה נכרית אין ברירה להסירה כשהיא יושבת במסיבה או הולכת בשוק, משא"כ בנוגע למטפחת יודעת היא שיש לה ברירה, שביכלתה להסיטה למעלה יותר ויותר, או לפעמים להסירה לגמרי. ודבר זה ידוע הרבה **מהמציאות**.

יכולה היא לטעון, שהיא תלך לבושה במטפחת **כראוי**. – בודאי שטוב הדבר **אם** יהי' כך, אבל **מהמציאות** יודעים **שאין הדבר כן**.

וא"כ, לשם מה תקבל על עצמה נסיון גדול כ"כ? – אנו מבקשים בכל יום קודם התפלה "ואל תביאנו לא לידי נסיון"[9], וא"כ, כיצד יתכן שרוצה לקבל על עצמה נסיון כזה? מי לנו גדול מדוד המלך, שהגמרא[10] אומרת עליו שהרגו להיצה"ר לגמרי, ומ"מ גם הוא נכשל בנסיון[11].

אפילו ה"רפורמים" אינם אומרים שחבישת פאה נכרית היא "אנטי-מוסרית" ("אַנטי-מאָראַליש אָדער אַנטי-עטיש"); הם אומרים רק שזוהי "אופנה ישנה" ("אַלט-מאָדיש"). וא"כ, ממה חוששים? – יאמרו שהולכת כאן בת ישראל.

ד. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר[12], כיצד קרה הדבר שבפראַנקפורט היו יהודים אדוקים ביותר בתומ"צ, ששמם התפרסם ("זיי האָבן געשׂ'ט") בכל גרמניא באדיקותם, אף שבתחילה היו שם כל ה"משכילים" הגדולים.

דבר זה קרה על-ידי שלוש נשים מישראל, שהתעקשו אז בתוקף על חבישת "פאה נכרית", על טהרת המשפחה ועל חינוך הכשר לילדיהן, והדבר פעל גם על אנשים ונשים אחרים, ובמשך הזמן עדה שלמה מישראל בפראַנקפורט נשתנתה לטוב.

*

ה. כמו כן בנוגע ל"טלוויזיא" ("טעלעוויזשאַן"): זוהי פרצה גדולה שאין כמוה. אפילו הגויים יצאו עתה ברעש נגד ה"טלוויזיא", המביאה הרס וחורבן ("מאַכט אַ תלי'") על הילדים, וחושבים כיצד לחזור מזה עד כמה שאפשר. אבוי לנו ("אָך און וויי") שבנ"י צריכים ללמוד מהגוים.

---

6) נשיא ארה"ב באותה עת (**המו"ל**).
7) ראה גם אג"ק ח"י ע' קפו. חט"ז ע' של.
8) כאשר אמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר (הרבנית שטערנא שרה נ"ע) חבשה פאה נכרית לראשונה, הי' זה אז דבר חדש, ודיברו אודותי', כיון שעדיין לא הי' אז המנהג לחבוש פאה נכרית.
9) נוסח ברכות השחר.
10) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. סוטה פ"ה ה"ה.
11) ראה סנהדרין קז, א.
12) אג"ק שלו ח"ג ע' תקכד. וראה גם אג"ק ח"א ריש ע' שמב.

ובפרט מה שאירע לאחרונה עם ארבעה ילדים מישראל[13], ומקרים דומים נוספים של הרג ורצח בני-אדם. הכל מודים שאחת הסיבות לכך היא – ה"טלוויזיא" והסרטים, שבהם מתבוננים בבני-אדם ההורגים ויורים זה בזה.

ובקשר לה"טענה" שזהו ענין של הכרח – מה הי' מצב העולם לפני עשר שנים, לפני שהופיעה ה"טלוויזיא"? וכי אז לא התנהל העולם עם כל העניינים?!

ו. ועוד ענין בזה:

אפילו אם יחשוב אדם שהוא יסתכל רק בתכניות ה"דתיות" של ה"טלוויזיא", שבהן מותר להסתכל – כיצד יכולים ההורים לערוב לילדיהם שלא יסתכלו בתכניות אחרות, שבהן אסור להסתכל, בטענה, שמכיוון שההורים מסתכלים ב"טלוויזיא", יכולים גם הם להסתכל במה שברצונם! ובפרט כאן ב"אמריקא", שהילדים אינם שומעים כ"כ בקול הוריהם...

ומי יכול לערוב עבור ההורים עצמם, שהם עצמם לא ייכשלו; היום מסתכלים הם בתכנית המותרת, ומחר יחטפו מבט קצר על תכנית אחרת, ולאט לאט יהי' "הותרה לו"[14] לגמרי.

ריעותא נוספת תצא מזה בנוגע לאנשים אחרים – שיידעו שלפלוני בן פלוני יש "טלוויזיא", עם היותו עטור זקן מלא, והרי הלה לא יידע אם שם מסתכלים רק בתכניות שבהם מותר להסתכל, והוא יסתכל בכל התכניות, אפילו אלו שאסור להסתכל בהם, על סמך ה"היתר" של הראשון.

ז. מה ששואלים: מדוע לפלוני בן פלוני יש "טלוויזיא"? וגם ליהודים יראי-שמים, ואפילו ליהודים חסידיים, וא"כ, יש להביט עליהם, הרי זה, למשל, כמו שבגשמיות ישנם רמ"ח אברים, ולא כל האברים בריאים אצל האדם, אצל א' חלש כח הראי', אצל חבירו אבר אחר, וכדומה – וכי יאמר אדם, שמכיוון שפלוני חולה בעיניו, צריך גם הוא להיות חולה בעיניו?!...

וכן הוא גם ברוחניות: אין אדם שהוא בשלימות, אלא עושים כפי היכולת בקיום התורה והמצוות. וא"כ, לשם מה ללמוד מהזולת ענין בלתי-רצוי?

כל אלו שיש ברשותם "טלוויזיא" – הרי אף אחד מהם לא יאמר שקנה זאת כדי שעי"ז יתוספו אצלו יראת-שמים ומדות טובות. לכל אחד יש "תירוץ" על כך – אם עבור רהיט כלשהו ("אַ שטיק פאָרניטשער") בבית, או בגלל האשה, או שאומר שקיבלה במתנה, ומה יעשה – האם[15] יזרקנה?!...

ח. פעם נהגו להזהר שלא לעבור בסמוך לבית-תיפלתם, והיו מעדיפים ללכת מסביב. אמא לא היתה מניחה לבנה להתקרב לבית- תיפלתם, או לראות שתי וערב. ואילו היום – הרי ע"י ה"טלוויזיא" מביאים אל תוך הבית את בית-תיפלתם, את ה"גלח" ואת השתי וערב רח"ל!

רב צעיר א', דוקא הגון וירא-שמים מישיבה אדוקה בתומ"צ, סיפר שהוא מקשיב ומסתכל ב"טלוויזיא" בכל יום מהשעה 12 עד 1. בזמן זה מדבר "גלח", ומדרשתו ("ספיטש") של ה"גלח" לומד הוא מה לדרוש בבימה אצלו בבית-הכנסת! – הוא אמר זאת בתמימות, ואף חשב שהוא עושה זאת לשם שמים, כדי שיהי' לו מה לדרוש בביהכנ"ס, והוא עצמו כלל אינו מרגיש את האיסור הגדול שבזה.

פעם היו מוסרים נפשם שלא לשמוע את דרשתו של ה"גלח", והיום, ע"י ה"טלוויזיא", מביאים את ה"גלח" הביתה, ועוד מכניסים זאת בקדושה – "לשם שמים"...

---

13) שהואשמו ברצח ר"ל (**המו"ל**).
14) ראה יומא פו, ב. וש"נ.
15) תיבות אלו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-שחוק (**המו"ל**).

ט. זו היתה דרכם של המשכילים הראשונים בסיסמתם "יהודי בביתך ואדם בצאתך", שביניהם היו גם רבנים מוסמכים.

ואף שלכאורה מדוע לא הי' הדבר כדבעי – בשולחן ערוך אין שום איסור על זה, ואמנם אין צורך לילך בשוק ולהכריז "אני אדוק בתומ"צ", וא"כ מה הי' האיסור בהסיסמא שלהם? – ומ"מ, ראינו במציאות מה נעשה מהם, ומבניהם ומבני בניהם לא נשאר שום זכר של יהדות.

סיפרו[16] על שוחט בעיירה ל. שלבש "ערדליים" ("קאַלאָשען", "ראָבערס"), והעבירוהו מהשחיטה. ואף שלכאורה מהו האיסור בזה – כ"ק מו"ח אדמו"ר בעצמו הלך גם הוא ב"ערדליים"! אלא שבאותו הזמן של השוחט הי' זה דבר חדש, ולבשום רק אלו מבני ישראל שהתלבשו והתנהגו במנהג ה"פריצים", נטלו חלק במסיבות ההוללות שלהם ("אין זייערע בעלער און הוליינקעס") וכדומה, ומי שלבשם – ידעו שסר מן הדרך ("אַז ער איז קאַליע געוואָרען"), והסוף הי' – שנתגלה שאכן סר מן הדרך, וגם בני ביתו.

י. פעם בא לליובאַוויטש יהודי אל כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, ושאל[17]: וכי "קונץ" הוא לשבת בליובאַוויטש, להסתגר בחדרו ולהיות יהודי ירא-שמים? להיות בפעטערבורג, ללכת ברחוב, ושם לא לחטוא – זהו דבר משמעותי ("דאָס איז אַ זאַך"). ומוסיף ואומר: וגם זה איננו "קונץ"; להיות בפעטערבורג, להכנס לתיאטרון, ולשבת בעיניים עצומות ולא לחטוא – זהו דבר משמעותי. ומוסיף ואומר: וגם בזה לא די; לשבת בתיאטרון בפעטערבורג בעיניים פקוחות, ואז לא לחטוא – זהו דבר משמעותי. ומוסיף היהודי ואומר: וגם בזה לא די; להכנס לתיאטרון, ולעמוד קרוב לבימה ("סטיידזש") שעלי' משחקים ה"שחקנים", ולא לחטוא – זהו דבר גדול ומשמעותי. וכך מנה פתק שלם.

ובכן: יכול כאו"א לתאר לעצמו שחשבון כזה יכול להסיר את האדם מן הדרך לשאול תחתית[18].

ראו לתקן ענינים אלו בעירכם, וביכלתכם להתחיל בזה אפילו בנ.י. כיון שכאן נדרש ביותר לתקן ענינים אלו.

---

16) ראה גם מכתב כ"ז תמוז שנה זו (אג"ק ח"ט ע' רטז). ועוד.
17) ראה גם אג"ק חי"ב ע' רכו.
18) יש לדעת שהכל הוא נסיונות, והכוונה היא – "כי מנסה גו' לדעת הישכם אוהבים את ה' אלקיכם" (פ' ראה יג, ד. וראה לקו"ת פ' ראה יט, ב ואילך. ובכ"מ).

concerning whom the *Gemara* states that he completely vanquished his evil inclination, and nevertheless he did not withstand a test.[1]

Even the reformers do not say that a *sheitel* contradicts ethics, only that it is old-fashioned. What then is there to fear? Let it be said that here goes a Jewish daughter.

My father-in-law related that the city of Frankfurt had very religious Jews — their piety made a name for them over all of Germany. This is so, notwithstanding the fact that previously Frankfurt was filled with freethinkers.

All this came about in the merit of three women who were firm in their resolve to wear a *sheitel*, observe family purity and provide their children with a kosher education. This had an effect on the men and other women of the community. In time, the community of Frankfurt changed for the better.

(*Likkutei Sichos,* Vol. XIII, p. 188ff.)

five years of university so that she understands the doctor's reasoning, and only then follow his advice?

There was a university student who came to me and said that he does not put on *tefillin* or wear *tzitzis* because he does not understand why he should do so.

The reason for opposing a *sheitel* is that one does not understand intellectually the need for it. Why not simply rely on G-d?

When one is asked to give a dollar and is promised a hundred thousand dollars in its stead, one readily does so even when one doubts that he will receive the [promised] hundred thousand dollars.

The difference between a *sheitel* and a kerchief is the following: It is easy to take off a kerchief, which is not the case with a *sheitel*.

When one is at a gathering and wears a *sheitel*, then even if the President were to enter the room she would not take off the *sheitel*. This is not so with a kerchief which can easily be removed.

The objection that wearing a *sheitel* was not made a condition of the match prior to the wedding is not at all convincing. Does wearing a *sheitel* have anything to do with keeping one's word? It should be worn because it brings true good fortune to the husband, the wife, to children and grandchildren.

In the past, the custom was to cut off the hair. Later on the custom spread to wearing a *sheitel*. Wearing a *sheitel* is especially appropriate now, when one can obtain a *sheitel* in various shades, which looks even nicer than one's own hair.

Let the woman ponder this matter. It doesn't take an hour or even a half-hour of contemplation. Why doesn't she really want to wear a *sheitel* but only a kerchief?

Because she knows that a *sheitel* cannot be taken off when she is walking in the street or is at a gathering, while a kerchief can be moved all the way up and sometimes taken off entirely, as known from practice.

It is possible that she will say that she will wear a kerchief properly. If she does so, then surely it is well. But experience has shown that this is not the case.

Why place oneself in the path of temptation? We beseech G-d prior to our prayers, "Do not bring us to temptation." Who is greater than King David

Wearing a *sheitel* has a beneficial impact on children and grandchildren, sustenance and health, as the *Zohar* states (III, p. 126a) that it has an effect on children, health, and sustenance.

One should not ask: I know of a woman who does not wear a *sheitel* and still things go well for her regarding children, health, and sustenance, as well as life in general.

First of all, we do not know what transpires in the life of another, what type of travails he or she is undergoing; no one tells the other about all that takes place in one's life. Second of all, we are not to look at what is transpiring with others; we are to do that which G-d commanded us to do.

(The Rebbe mentioned here that "we are a minority among the nations." Should we also draw the corollary that since there are more gentiles than Jews in this world, and things are going well for them, that we are to imitate their ways? Were we to act in such a manner, the Jewish people would have ceased to exist, G-d forbid, a long time ago.)

When a Jewish woman walks in the street without a *sheitel*, there is no (discernible) difference between her and others. However, when she wears a *sheitel*, one can tell that here is a Jewish religious woman.

It is not necessary to go in the streets loudly proclaiming, "I am religious" — but ... [in front of] whom is one embarrassed? One's friend? Were they to say that this is a religious Jew — what is the shame of the matter?!

Does such conduct require much *mesirus nefesh*? If, Heaven forfend, there is a lack of food to eat, the children are hungry, and it is necessary to keep *Shabbos* in one's labor and business — this requires great *mesirus nefesh*. And still, without a doubt, *Shabbos* is kept.

When one goes, for example, to a doctor, one does not understand why he prescribes a particular medicine, but he is believed and relied upon.

Or if an infant is not digesting its milk and a doctor changes the formula, will the mother whose child is lying in the cradle say that she will wait until she attends